

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Disp. I. De prudentia & partibus ejus

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

DISPUTATIO PRIMA

De Prudentia & partibus ejus.

QUAMVIS prudentia in intellectu sit, & per consequens simpliciter virtus intellectualis; quia tamen non sinit in solo intellectu, sed extenditur ad rectificandum appetitum, merito à purè intellectua- libus secernitur, & inter morales collocatur, veluti illarum regula, dux & magistra: unde Philosophus 6. Ethic. prudentiam *animæ ex virtute operantis veluti oculum esse dicit*, Chryllostomus in Plalm. 13. *Lucernam animæ, Reginam cogitationum, magistram eorum quæ bona sunt & honesta*; & Maximus Tyrius dissert. 40. prudentiam ait non aliter quàm matrem familias ex rationis præscripto omnia dirigere in familia proborum. Quod videtur sumpsisse à Philosopho, qui 1. magnorum morum in ipso sine prudentiam commendat, tanquam architectum quandam virtutum, & sapientiæ veluti attrientem, toti virtutum familie præfectum, dispensantemque in ea, & præscribentem munera singularium, ut sapientiæ tanquam dominæ, cohibito affectuum tumultu, & omnibus domi rectè compositis, otium ad functiones suas, & liberum, enubilat is quæ officere poterant, altissimi- marum rerum prospectum parer. Porro ut hujus illustri- virtutis naturam clarè percipiamus, definitio ejus breviter explicanda est; Deinde quæ sint partes integrales, subjectivæ, & potentiales illius, exponemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Definitio prudentiæ explicatur.

Definitur prudentia à Philosopho 6. Ethic. cap. 5. *Recta ratio agibilium*. Circa quam definitionem primò observandum est, quod duplex potest esse ratio agibilium, una generalis & communis, per quam regulæ benè operandi traduntur; alia particularis, quæ in singulis actionibus præscribitur quid hîc & nunc liceat, vel expediat, aut debeat fieri secundum rectam rationem. Prima non pertinet ad prudentiam, sed ad Theologiam, vel Philosophiam moralem: secunda verò spectat ad prudentiam, quæ non circa universalia, sed duntaxat circa singularia versatur.

Secundò advertendum est, quod ratio agibilium adhuc potest esse duplex: alia quæ se tenet ex parte potentis per modum habitus operativi, & hæc est prudentia: alia quæ se habet per modum objecti inspecti & considerati, & ista est lex, quæ non est virtus, neque habitus operativus, sed comparatur ad prudentiam, ut idea artificis ad artem: nam sicut ars inspiciendo ideam, perficit artefactum, sic prudentia atten-

do ad legem, dirigit actus humanos & liberos, qui sunt ipsa agibilia.

Tertiò notandum est, quod nomine agibilium intelligenda sunt primò & præcipuè moralia, id est quæ ad bonos mores pertinent (quibus boni simpliciter denominamur) & ad nem moraliter bonum, id est honestum conducunt; secundariò verò & minùs principaliter quædam alia, quæ pertinent ad bonum & commodum vitæ humanæ, & ad bene vivendi quomodocumque rationem. Prudentia enim monastica v.g. non solum valet ad dirigendos mores uniuscujusque in ordine ad honestatem, sed etiam ad quærendam aliquam licitam vitæ commodam, vel ad vitanda incommoda & pericula; ad captandam aliorum benevolentiam, & vitandam offensionem; ad discernenda aliorum ingenia, & vivendum cum illis pacificè, & similia. Unde Paulus Actor. 23. prudenter egit, quando ut impetum Judæorum declinaret, in mortem ipsius conspirantium, iniecit quæstionem de resurrectione mortuorum, ut Phariseos & Sadduceos inter se committendo, utrorumque vim contra se frangeret. Prudenter, inquam, egit, si hoc fecerit ex altiori & honesto fine, ut Evangelium diutius prædicaret, sive tantum ut vitæ suæ consuleret. Christus etiam prudentissimè respondit Phariseis & Herodianis, *Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*, ut invidiam quam ipsi conslare volebant, declinaret; fuisseque responsum illud prudens, quamvis Christus nihil aliud intendisset, quàm Judæorum calliditatem eludere.

Idem patet in prudentia œconomica, politica, & militari: prudentia enim œconomica non eò solum pertinet, ut familia honestè vivat, curando ut omnes domestici mores suos conforment ad præscriptum rectæ rationis, verum etiam ut familia benè & commodè sit in iis quæ ad victum & vestitum, aliasque vitæ humanæ necessitates spectant, juxta illud Christi Luca 12. *Fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illi in temporis tritici mensuram*. Prudentia etiam politica non solum curat ut cives honestè vivant servando leges, verum etiam ut abundant copiam rerum necessariorum, & ut concorditer vivant & pacificè. Item prudentia militaris non curat solum ut milites honestè vivant, & virtutem fortitudinis, aliasque suo statui convenientes exerceant, sed etiam ut adhibeantur quæcumque alia ad bellum benè gerendum, & victoriam consequendam necessaria: cujusmodi sunt, providere sapienter de comætu, captare opportunum locum, tempus & occasionem pugnandi, & alia hujusmodi.

ARTICULUS II.

Qua sint partes integrales, subjectivae, & potentiales prudentiae?

TRiplex genus partium in qualibet virtute distingui solet: aliae vocantur integrales; aliae subjectivae; aliae potentiales. Partes integrales dicuntur non aliqui habitus aut actus partiales, ex quibus ipsa virtutis essentia coalescat (est enim quilibet virtus una simplex qualitas omnino indivisibilis) sed quaedam conditiones, aut dispositiones, aut actus, quibus perficitur opus virtutis. Partes subjectivae sunt species virtutis, de quibus illa essentialiter praedicatur, sicut animal de homine, equo, leone &c. unde totum id quod est de ratione virtutis divisa, debet in singulis ejus partibus subjectivis reperiri. Partes denique potentiales vocantur quaedam virtutes minus principales, quae alteri principali adjunguntur, cujus rationem non perfecte attingunt, sicut partes subjectivae; habent tamen cum illa connexionem, vel quia ordinantur ad actus minus principales in eadem materia, vel quia in modo procedendi, & moderandi passiones & affectus appetitus, assimilantur modo proprio talis virtutis.

Partes igitur integrales prudentiae à D. Thoma 2. 2. qu. 49. octo assignantur, nempe memoria, intellectus, vel intelligentia, docilitas, solertia, ratio, providentia, circumspectio, & cautio. Ex quibus quinque priores spectant ad prudentiam secundum quod est cognoscitiva, consiliando per eubuliam, & judicando per sinefum, vel gnomen; nam omnes illae derivantur perfectio consilio & judicio. Tres vero posteriores pertinent ad prudentiam secundum principale actum, qui est praecipere, vel applicare ad opus.

Memoria ergo est recordatio praeteritorum, quae plurimum valet ad prudentiam. Intellectus sive intelligentia dicitur praesentium notitiam: ut enim prudenti judicemus, necesse est praesentem statum rei nobis esse probe perspectum. Docilitas importat affectum & promptitudinem ad discendum, quae etiam multum juvat ad prudentiam. Solertia dicitur ad hoc ut homo per seipsum inquirendo, citò assequatur perfectam rei aestimationem. Ratio dicitur aptitudinem ratiocinandi, & aliud ex alio legitime colligendi; unde non sumitur pro ipsa potentia ratiocinativa, sed magis pro bona ejus dispositione & usu. Providentia importat prospectum futurorum, vel, ut alii volunt, dicitur rectam ordinationem eorum quae sunt ad finem. Circumspectio dicitur attentionem ad omnia quae occurrunt, & conferentiam illius quod in finem ordinatur cum his quae circumstant, ne quid ex necessarii desit in opere. Cautio denique importat attentionem ad praevocanda mala, quae bonis admisceri possunt.

Partes vero subjectivae prudentiae, seu species ejus, sunt duae, nimirum prudentia monastica, quae unusquisque regit seipsum, suosque actus, intendens bonum proprii suppositi in ordine ad finem humanae vitae; & polyarchica, per quam multitudo gubernatur. Et haec subdividitur in quatuor species, nempe in regnativam, politicam, & economicam, & militarem, de quibus dicitur S. Thomas 2. 2. qu. 50.

Prudentia regnativa est ipsa Regis prudentia, quae civitatem vel regnum regit. Politica est illa

quae homines seipsum regunt in obediendo praefectis in ordine ad bonum commune. Oeconomica est illa quae respicit administrationem bonorum familiae. Militaris denique ea est quae dirigit milites ad hostes oppugnandos, vel eorum insultus repellendos.

Regnativa rursus subdividitur in Monarchicam, quae unus multitudini praesidet; Aristocraticam, quae pauci & magnates; & Democraticam, quae multi, ut populus, gubernant in Republica.

Partes autem potentiales prudentiae, sive quae ordinantur ad actus minus principales, deserviente principalissimo, sunt tres, nempe Eubulia, Sinesis, & Gnome. Etenim in intellectu practico in ordine ad agibilia, praeter universalia judicia circa finem, quae rectificat synderesis, tres tantum sunt actus versantes circa media, nimirum consilium, judicium, & imperium; ex quibus perfectissimus est imperium, ad quod tam judicium quam consilium ordinantur; unde illud pertinet immediate ad ipsam prudentiam, quae inter virtutes media respicientes est perfectissima, ut fuse ostendimus in Tractatu de actibus humanis disp. 11. quae est de usu & imperio. Pro rectificando vero consilio ponitur Eubulia, quae idcirco bene consiliativa dicitur. Ad rectificandum vero judicium ponuntur duae virtutes, nempe Sinesis & Gnome, quarum prima judicat secundum communes leges, & ideo est directiva communis justitiae legalis; altera vero judicat secundum rationem naturalem de his, in quibus deficit lex communis; à qua proinde dirigitur epikela, quae est altior justitia, quam legalis communiter dicta. De his partibus prudentiae, seu virtutibus illi annexis agit S. Thomas 2. 2. quaest. 51. ubi fuse prosequitur quae nos breviter & compendiose expendimus.

Porro quam virtus haec homini necessaria sit, tum sacri tum profani Authores passim docent; eamque unani sunt consensu, certatimque commendant. Sic Proverb. 3. beatus vir dicitur quae affluit prudentia, vel Hebraice, beatitudines viri, ut multiplex beatitudo viri prudentis commendatur. Sic Ambrosius lib. de Paradiso, quadruplicem fluvium inde promanantem explicans: Phison prudentia est (inquit) & ideo aurum optimum habet. Et paulo infra: Bene utique primo loco fluvius hic positus est, quia non unam gentem circumfluit: non enim angusta quaedam, sed dives utilitatum, prudentia est quae pluribus prodest: Neque prima ut si quis de Paradiso fuerit egressus, velut quoddam eum prudentia flumen excipiat, ne citò possit arefcere, sed per hanc ad Paradisum facile revertatur. Et lib. 1. de officiis cap. 27. Primus officii fons est prudentia, qui fons & in ceteras virtutes derivatur: neque enim potest justitia sine prudentia esse, cum examinare quid justum quidve injustum sit, non mediocriter sit prudentia. Augustinus lib. de moribus Ecclesiae cap. 24. Non diutius de prudentia differendum est, ad quam dignitas pertinet appetendorum ac vitandorum; quae si desit, nihil eorum de quibus jam dictum est (ad justitiam, fortitudinem, temperantiam pertinentium) effici potest. Basilii in constitutionibus monasticis cap. 15. Prudentia remota nihil cuiusvis generis est, quod licet bonum videatur, non in vitium recidat, si aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat; ratio vero & prudentia ubi rebus bonis idoneum tempus ac modum designant, mirabile est quantum ex earum usu fructus

redundet &c. Demum Tullius quaest. 2. Tusculana: Sine prudentia ne intelligi quidem ulla virtus potest &c.

DISPUTATIO II.

De Iustitia, & partibus ejus.

IUSTITIA secunda Cardinalium virtutum, prima est & praestantissima inter morales: unde Philosophus s. Ethicorum cap. 1. Praclarissima virtutum (inquit) est iustitia, & neque Hesperus, neque Lucifer ita admirabilis. Haec (ait Ambrosius) virtus publica est, aliis nata, non sibi: foris tota est, & quidquid habet, quadam inclementia suis, dum rapitur amore communi, transfundit in proximos. Haec (subdit Ribadeneira lib. 2. de Principe Christiano cap. 3.) principio fundavit regna, fundata stabilivit, stabilita auxit, ornavitque, & quam obtinent amplitudinem, majestatemque concessit. Haec populi vulneribus medetur, seditiones restinguit, exasperatos animos mitigat, pacem firmat, bellis obsistit, Reges gloriosos facit, regis securitatem praestat, & in primis Deum honorat ac reveretur, cui nullum potest esse sacrificium gratius, nulla hostia acceptior, quam victima iustitia, cujus vinculo caelum cum terra, suprema cum infimis, & extrema, maximeque divulsae mundi partes, inter se conjunguntur. Demum ut scite ait Porphyrius lib. 3. de abstinentia, Iustitia virtutum omnium obsonium est: nam sicut fames, juxta Socratem, ciborum omnium condimentum est; ita iustitia omnibus virtutibus gratiam atque saporem conciliat. De hac ergo tam praecleara & illustri virtute, cujus (inquit Philo lib. de creat. princ.) tanta excellentia est, ut nullus Poeta, nullus Scriptor satis laudaverit, breviter hic agendum est, & prius ejus definitio explicanda, deinde partes ipsius recensenda.

ARTICULUS I.

Explicatur definitio iustitia.

Iustitia sumitur duobus modis: Primò largè, pro collectione omnium virtutum, sive prout dicitur statum omnium virtutum collectione perfectum; & haec vocatur iustitia generalis, de qua Christus Matth. 5. dicebat: Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam scribarum & Pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum: & Matth. 1. Joseph vocatur iustus, id est perfectus in omni virtute, seu omnibus virtutibus exornatus. Unde quia radix omnium virtutum est gratia & caritas, multoties illa nomen iustitiae sibi assumunt, ut patet ex Augustino de natura & gratia cap. 38. & cap. ultimo, ubi sic ait: Caritas inchoata, inchoata iustitia est: Caritas magna, magna iustitia est: Caritas perfecta, perfecta iustitia est: & omnes in gratia constitutos, vocamus iustos, propter ipsam gratiam. Secundò iustitia sumitur strictè & determinatè pro virtute aliqua morali, quae est ad alterum, ponitque aequalitatem juris inter personas diversas: unde definitur ab Aristotele s. Ethic. cap. 1. & à

A Cicerone libro de officiis cap. de iustitia, non ab Ulpiano lege iustitia ff. de iustitia & jure Perpetua & constans voluntas, jus suum unicuique tribuens. Quae definitio perfectè declarat naturam iustitiae, ut ostendit D. Thomas 2. 2. quaest. 58. art. 1. nam per haec verba: Perpetua & constans voluntas, indicatur quod iustitia sit virtus, cum sit voluntaria, sive ex electione, ac firma & stabilis, quae sunt conditiones virtutis ut sic; imò innuitur quod ejus subjectum sit voluntas, in qua sola iustitia ex moralibus virtutibus subjectatur, ut patet ex dictis in Tractatu de virtutibus in communi. Per reliqua verò verba, scilicet jus suum unicuique tribuens, indicatur proprium objectum iustitiae, sive materia circa quam versatur: aliae quippe virtutes morales sunt praecipue in ordine ad operandum, & ad proprias ejus operationes; iustitia autem est praecipue circa ea quae ad alterum sunt, sicut circa propriam materiam, & jus alienum ut ad aequalitatem servandum, tanquam proprium objectum respicit. Unde medium iustitiae dicitur medium rei; medium verò aliarum virtutum, medium rationis: non quod ipsa iustitia non attendat etiam medium constitutum per prudentiam, atque ad eodem medium rationis; sed quia haec in materia iustitiae non aliter constituitur medium, quam per aequalitatem secundum rem, ut scilicet tantum reddatur, quantum re ipsa debetur: cum tamen in materia temperantiae & fortitudinis medium non sit aequalitas à rebus determinata, sed quam prudentia attentis omnibus circumstantiis constituit, quae proinde modò erit plus, modò minus, modò sic, modò aliter, secundum quod circumstantiae temporis, loci, personarum &c. variantur.

Porro jus quod est objectum iustitiae, ad quae tunc dividitur in jus naturale, & jus positivum, ut docet D. Thomas 2. 2. quaest. 57. art. 2. Jus enim, sive justum, est illud quod est adaequatum seu commensuratum alteri: dupliciter autem potest alicui homini esse aliquid adaequatum, nimirum vel ex ipsa natura rei, puta cum aliquis tantum dat, ut tantumdem recipiat, & hoc vocatur jus naturale; vel ex aliquo conditò, sive privato, sive publico, & hoc appellatur jus positivum, quod subdividitur in divinum & humanum, cuiusque humanum in Canonicum & Civile: nam licet apud Philosophos jus humanum non sit nisi quod dicitur civile sive temporale, eò quod apud illos sola externa & merè temporalis politia comperta esset; tamen apud Christianos, qui agnoscunt duplicem hominis societatem, pro duplici proximo sine in quem homo dirigi potest, duplex quoque jus positivum, à duplici potestate fines illos intendente promanans, est agnoscendum.

Si autem quaeras, quid sit jus gentium, & an de jure naturali & positivo distinguatur? Ad primam partem quaesiti respondeo, jus gentium dici illud quod est omnibus gentibus bene institutis commune, & earum consensu vel saltem usu inductum. Nam sicut omnes gentes, tam esse regnis & provinciis divisae, habent semper moralem aliquam unitatem, & mutuam communicationem indigent; ita etiam indigent jure aliquo & legibus, saltem usu ipso latis, & tantopere diffusis, quantum communicatio illa quam dirigit. Ad secundam verò quaestionem dico jus gentium contineri sub jure positivo humano, quam vis aliquid participet de jure naturali.

Prima